



Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет



УДК 658:664

Т. А. Бурова,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку та економічного аналізу,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В статті описані процес формування моніторингу і діагностики діяльності підприємств харчової промисловості, розробка стратегії забезпечення економічної стійкості підприємств, удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування підприємства.

The article describes the process of monitoring and diagnostics of the food industry, development of strategies to ensure economic sustainability of enterprises, improve the organizational and economic functioning of the enterprise.

Ключові слова: моніторинг, харчова промисловість, стратегія, діагностика

Вступ

Необхідність раціонального здійснення реформ у харчовій промисловості пов'язана з активізацією інноваційної діяльності як каталізатора поживлення всіх ланок економіки, і, зокрема, орієнтації на структурні перетворення і підвищення технічного рівня аграрного і харчового секторів. Особливої уваги вимагають регіональні фінансові та природно-територіальні можливості, їх здатність до адаптації та якісного перетворення. Для вирішення основних питань розвитку економіки в Україні є високий стратегічний ресурс і насамперед це землі сільськогосподарського призначення.

Стратегія забезпечення економічної стійкості підприємства в ринкових умовах передбачає наявність єдиної концепції їхнього розвитку. Оскільки підприємства харчової промисловості здійснюють свою діяльність в умовах нестабільного середовища, що динамічно змінюється, властивого ринковій економіці, виникає потреба у розробці стратегії забезпечення економічної стійкості з можливістю її подальшого коригування у випадку змін, що відбуваються в ринковому середовищі.

Стан дослідження

Питання вдосконалення концепції моніторингу і діагностики діяльності підприємств в сучасних умовах знаходять своє відображення в наукових працях вчених, таких як А.Браверман, П.Журавльов, А.Лобанов, М.С.Пушкар, С.М.Петренко, І.С.Давидович, Н.Петрусевич, Ю.П.Яковлев та інші. Разом з тим, питання функціонування діагностування в системі стратегічного менеджменту залишаються недостатньо вивченими та розробленими.

Мета

Метою статті є обґрунтування концепції моніторингу і діагностики діяльності підприємств харчової промисловості з метою забезпечення якості управління на підприємстві.

Виклад основного матеріалу

Поняття «моніторинг» з точок зору різних економістів та науковців (від лат. *monitor* - застережний) - метод дослідження об'єкту, що припускає його відстежування і контроль його діяльності (функціонування) з метою прогнозування [1].

Отже, моніторинг це спеціально організоване систематичне та безперервне спостереження за станом об'єкта та оперативна його оцінка. До основних структуроформуючих елементів моніторингу системи діагностики варто віднести механізми, які сприяють інформаційному забезпеченню організаційних структур стосовно нормального стану підприємства, його конкурентоздатного потенціалу та інших характеристик, а також відносно потенційно небезпечного та негативного [2].

При проведенні моніторингу і діагностики діяльності підприємства необхідно врахувати галузеві особливості підприємства, його стратегію.

Водночас вибір навіть найефективнішої стратегії ще не гарантує підприємству успішного розвитку, оскільки механізми її реалізації на практиці, зазвичай, досить складні і суперечливі і вимагають залучення значного обсягу ресурсів.

У найзагальніших рисах процес формування стратегії підприємства може бути представлено у вигляді схеми (рис. 1) [3].

Слід зазначити, що процес формування стратегії підвищення стійкості відрізнятиметься від загального його вигляду. Розробка стратегії моніторингу і діагностики діяльності підприємства має бути безпосередньо орієнтована на роботу в умовах складного, динамічного і нечіткого середовища, у якому стратегія повинна бути компромісом між багатьма протилежними цілями: необхідністю забезпечити ефективність функціонування сьогодні з одночасним формуванням потенціалу для розвитку в майбутньому, розширення обсягів виробництва з одночасним підвищенням якості продукції, одночасне забезпечення конкурентних переваг і на вітчизняному, і на міжнародному ринках і т. д.

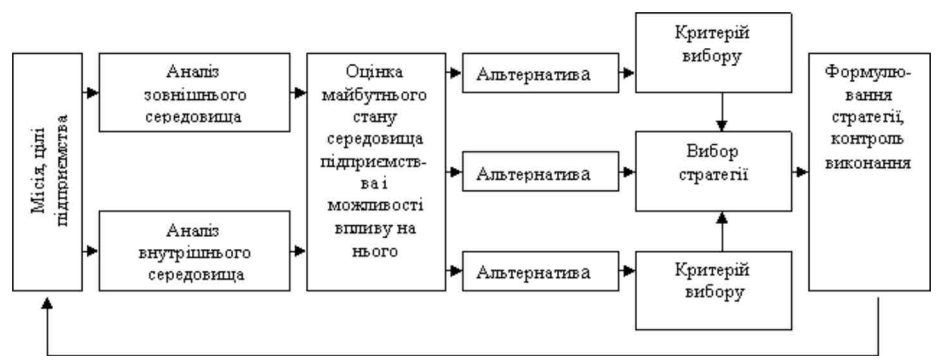


Рис. 1. Процес формування стратегії підприємства

До основних напрямів забезпечення економічної стійкості підприємства, варто віднести: удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування підприємства, формування матеріально-технічної бази, застосування економічного потенціалу підприємства, оптимізація поведінки підприємства на ринку, розробка і освоєння ефективних технологій і розвиток соціальної сфери.

Відповідно до функціонального призначення стратегія моніторингу і діагностики діяльності підприємств харчової промисловості повинна складатися з декількох змістовних блоків. У першому блоці, цільовому, виділяють дві – три головні проблеми, що зумовлюють характер і напрями забезпечення економічної стійкості підприємства. Потім формують “дерево цілей” забезпечення економічної стійкості підприємства, спрямоване на вирішення перспективних проблем, ставляться конкретні завдання, орієнтовані на досягнення цих цілей. Завдання формують окремо за кожною з функціональних сфер діяльності підприємства – господарською, фінансовою, маркетинговою, кадровою і т. д.

Логічним завершенням цільового блоку є формування збалансованої системи цілей ближньої і віддаленої перспективи. У цьому закладено основу врахування специфіки підприємства, оцінки необхідних для досягнення мети ресурсів. У другому блоці формування стратегії забезпечення економічної стійкості необхідно врахувати зовнішні фактори, які найбільшою мірою чинять вплив на вибір варіантів функціонування підприємства в довгостроковій перспективі. У цьому ж блоці слід докладно розглядати галузеву структуру підприємства, його економічний потенціал, динамічні якості, конкурентні переваги і недоліки. При оцінці потрібно використовувати і ефективне його функціонування в сьогоденні, і поступальний розвиток у майбутньому. Для аналізу зовнішнього середовища підприємства можна використовувати інструменти стратегічного аналізу (SWOT-аналіз, аналіз галузевого портфеля і профілю конкурентних переваг підприємства). Для оцінки зовнішніх загроз і можливості реагування на них з боку менеджменту підприємства пропонуємо використовувати експертні оцінки різних факторів з установленням за кожним із них можливості впливу і ухилення з боку підприємства.

Розробка стратегії забезпечення економічної стійкості підприємства принципово залежить від характеру середовища, у якій воно функціонує. Процес формування стратегії забезпечення економічної стійкості підприємства є багатоваріантним за рахунок неоднорідного за характером і нерівномірного за силою впливу факторів, що зумовлюють діяльність підприємства в цій галузі. При цьому навіть для підприємств одного роду діяльності вплив, який може зробити кожен з факторів на процес стратегічного управління, неоднаковий. Тому необхідно ретельне дослідження з подальшою систематизацією всіх факторів (зовнішніх і внутрішніх), які можуть вплинути на рівень економічної стійкості підприємства.

Аналіз факторів, що чинять вплив на економічну стійкість підприємства, показує, що вони мають різні сфери формування, по-різному чинять вплив на стійкість підприємства, дію одних факторів можна спрогнозувати і передбачити, а інших – не можна [2, 4]. Незважаючи на це, всі фактори є взаємопов'язаними та з'являються через протиріччя у розвитку суспільства та економіки. Фактори, що загрожують стійкості підприємства харчової промисловості є наслідком існуючих протиріч, що беруть початок як всередині підприємства, так і зовні. На сьогодні підприємства недостатньо інтегровані в ринкове середовище і сприятливі до факторів конкурентної боротьби – дія цих фактів ще досить складно передбачувана. З огляду на це загрози підприємству мають бути оцінені за критерієм втрати керованості і зміни рівня економічної стійкості, які виникають унаслідок впливу цих факторів.

Діяльність будь-якого підприємства, як свідчить практика, являє собою комплекс взаємозалежних фінансово-економічних процесів, що залежать від численних і різноманітних факторів, в основу класифікації яких покладені різні ознаки. Відштовхуючись від обставини, що підприємство по-різному може впливати на внутрішнє та зовнішнє середовища свого функціонування, найбільш важливим є розподіл факторів за ознакою належності до досліджуваного об'єкту на екзогенні та ендогенні (зовнішні та внутрішні) фактори. На результат дії екзогенних факторів підприємство не може впливати зовсім або може впливати у незначній мірі. На відміну від зовнішніх факторів на ендогенні фактори підприємство може впливати, бо вони з'являються в наслідок функціонування підприємства і підконтрольні йому.

Автором проведено детальний аналіз зовнішніх і внутрішніх причин зниження, а іноді і втрати ефективності функціонування підприємств харчової промисловості. Найбільш різноманітні на сьогоднішній день зовнішні фактори, що виникають із протиріч у розвитку економіки і суспільства. Їхне різноманіття обумовило побудову класифікації факторів, що складається з кількох основних груп, які містять, у свою чергу, впливи більш конкретного змісту. У контексті поставлених у роботі завдань доцільною є така декомпозиція різних факторів зовнішнього середовища підприємства, яка би дозволила більш детально досліджувати різні аспекти впливу окремих факторів на діяльність підприємства і пошуку найбільш ефективних методів компенсації негативних впливів, що призводять до втрати його економічної стійкості. Найбільш істотні фактори економічного середовища представлено на рис. 2.

Ключовим фактором зовнішнього середовища підприємства є ринок. Виникнення і розвиток ринків обумовлено розвитком суспільного розподілу трудових ресурсів і товарного виробництва. Для ефективної роботи необхідно, насамперед, з'ясувати, на якому ринку (галузевому, регіональному) і якому “вузькому” товарному ринку бажає здійснювати основні операції підприємство. Тільки після цього можна визначити решту умов – конкурентів і ступінь конкуренції, вимоги до споживчих властивостей товарів і т. д.

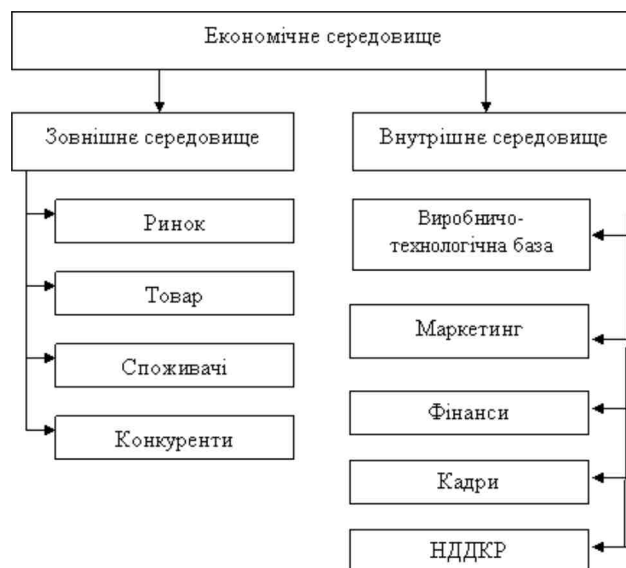


Рис. 2. Структура економічного середовища підприємства

Щоб правильно сформулювати стратегію економічної стійкості, варто враховувати наявність фінансових та інших ресурсів у підприємства, чітко визначити стадії “життєвого циклу”, на яких перебуває кожен товар на окремому сегменті ринку; на основі проведених численних досліджень виділяють п’ять стадій життєвого циклу продукту, тривалість яких залежить від конкретної ситуації: нульова стадія – вивчення і апробування ідеї розробки нового продукту, потім і самого товару; перша стадія – випуск товару на ринок; друга стадія – зростання і розвиток продажів; третя стадія – зрілість; четверта стадія – насичення і спад.

З огляду на специфічні особливості об’єктів дослідження як великих підприємств харчової промисловості пропонуємо оцінювати товар і діяльність з його виробництва на основі такого набору характеристик: споживчі властивості, ціна, обсяг реалізації, патентна захищеність, конкурентоспроможність, асортимент, реклама, способи доведення до споживачів, технологія виробництва (реалізації), доступність ресурсів.

Аналіз показників діяльності, цілей і стратегії конкурентів – найважливіший етап дослідження становища підприємства на ринку. Без поглибленого вивчення особливостей і характеру стратегії найбільших конкурентів неможливо оцінити їхню дію на ринку збуту, ступінь дестабілізуючого впливу на різні сторони функціонування підприємства. Спрогнозувати поведінку конкурентів можливо на основі вивчення фінансових результатів діяльності конкурентів, їх стратегії, методів управління, збутової політики, технологій виробництва.

Стратегія розвитку і експансії орієнтована на досягнення таких основних цілей: збільшення обороту, збільшення частки ринку, розширення підприємства, досягнення позитивної динаміки. Реалізація даної стратегії пов'язана з поглинанням компаній-конкурентів, з експансією, залученням нової клієнтури і з розробкою нових продуктів. Особливу увагу при цьому приділяють зміцненню капітальної бази, для чого окремо розробляють комплексну стратегію бюджетування діяльності підприємства.

Стратегії розвитку властиві певні ризики, на запобігання негативного впливу яких, перш за все, варто звернути увагу при реалізації стратегії. До факторів негативного впливу належать: неадекватність зовнішнім умовам розвитку ринків; втрата контролю над ризиками; зниження показників ефективності діяльності (прибутковість на гривню активів і капіталу, продуктивність праці); можливість втрат через погіршення якості активів унаслідок швидкого зростання; надлишкове інвестування, його низька ефективність; неадекватність структури компанії потенційним масштабам; зниження керованості.

Стратегія стабілізації відповідає становищу більшості вітчизняних компаній, їх адаптаційній ідеології. Вона зосереджує зусилля на обмеженні ризиків, пов'язаних із розвитком, на поліпшенні роботи з партнерами. Найчастіше концепція моніторингу і діагностики діяльності підприємств харчової промисловості пов'язана з антикризовими заходами, коли виникають проблеми не тільки адаптації, але і виживання підприємства. Зазвичай, у цих умовах здійснюється концентрація потенціалу підприємства, консолідація активів, припинення фінансування розвитку. Ризики, пов'язані з цією стратегією, зводяться переважно до можливості захоплення конкурентами, до втрати позицій на ринку, зменшення капіталу, відсутності інвестицій у технології, демотивації співробітників, зривам у відносинах з партнерами.

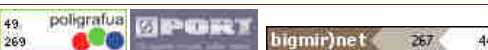
Висновки

Таким чином результатом дослідження концепції моніторингу і діагностики підприємств харчової промисловості є процес формування стратегії підприємства, удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування підприємства, застосування його економічного потенціалу, оптимізація поведінки підприємства на ринку, розробка і освоєння ефективних технологій і розвиток соціальної сфери. Система моніторингу і діагностики на підприємстві забезпечить неперервний розвиток та оперативне прийняття управлінських рішень з метою оптимального використання існуючих можливостей організації, об'єктивну оцінку сильних та слабких сторін підприємства, подолання проблемних ситуацій.

Література:

1. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: [навч. посіб.] / [Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков, та ін.]. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 100 с.
2. Шатунова Т. О. Методологічні основи діагностики стійкості функціонування підприємства / Т. О. Шатунова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. ¾ 2006. ¾ № 12 (106). ¾ С. 203–206.
3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: [підруч.] / З. Є. Шершньова. — К.: КНЕУ, 2008. — 699 с.
4. Сокиринська І. Г. Економічна діагностика та методи її реалізації / І. Г. Сокиринська // Проблеми економіки транспорту: зб. наук. праць — Дніпропетровськ, 2006. — С. 176—177

Стаття надійшла до редакції 11.12.2011 р.



ТОВ "ДКС Центр"